

ERÇİŞLİ EMRAH VE SELVİ HAN HİKÂYESİ'NİN “MONOMİT KURAMI” BAĞLAMINDA ÇÖZÜMLENMESİ

THE ANALYSIS OF THE FOLK STORY OF ERCİSLİ EMRAH AND SELVİ HAN IN THE CONTEXT OF “MONOMYTH THEORY”

Ümit BULUT*

ÖZ: Halk hikâyeleri, insanoğlunun binlerce yıllık yaşamsal tecrübelerden damıtılan toplumsal refleksleri bünyelerinde barındıran ve sembolik kodlarla günümüze kadar ulaşmış anlatılardır. İnsanoğlunun dünyayı anlama ve anlamlandırma çabasının estetik ve sembolik değerlerle harmanlanmış, edebî yansımaları olan halk hikâyeleri; ideal kahraman üzerinden toplumda arzu edilen düzen hakkında ipuçları verir. Bu kahramanlar en temelde kendilerini var eden kolektif bilinçdışının anlatı aracılığıyla somutlaştırılan epik karakterleridir. Carl G. Jung, insanoğlunun davranış biçimleri üzerine yaptığı çalışmalar sonucunda 'arketip' sembolizmini ortaya atmıştır. C.G. Jung arketip sembolizmiyle insanoğlunun ortak kolektif bilinçdışına vurgu yapar. İnsanoğlunun benzer durumlar karşısında benzer davranış kalıpları sergilediğini arketipler üzerinden açıklar. Carl G. Jung'un fikirlerinin takipçisi olan Campbell, farklı kültür ve coğrafyalara ait anlatı metinleri üzerine yaptığı çalışmalar sonucu yazdığı "Kahramanın Sonsuz Yolculuğu" kitabında bu anlatıların aslında benzer özelliklere sahip olduğunu "kahraman" arketipi üzerinden anlatmıştır. Campbell, halk anlatılarının kurgularındaki bu benzerlikleri ve döngüsel anlatımı "monomit" olarak tanımlamıştır. Campbell, monomit döngüsünde kahramanın yolculuğunu "yola çıkış, erginleşme ve geri dönüş" olmak üzere üç ana başlık ve on yedi alt bölüme ayırmıştır. XVII. yüzyılda yaşamış olan Erçişli Âşık Emrah'ın hayatı etrafında Doğu Anadolu'da teşekkül etmiş olan Erçişli Emrah ve Selvi Han halk hikâyesi, âşıklık geleneğinin birçok özelliğini içerisinde barındıran ilk halk hikâyesi olması bakımından müstesna bir hüviyete sahiptir. Hikâye, Selvi Han'ın Şah Abbas'ın iki askeri tarafından kaçırılması ve Şah Abbas'ın Selvi Han'ı İsfahana götürmesi ile Emrah'ın sevdiğini bulmak için girdiği yolculuğu anlatmaktadır. Bu çalışmada, Erçişli Emrah ve Selvi Han halk hikâyesi, Joseph Campbell'ın monomit kuramından yola çıkılarak kahramanın, yani Erçişli Emrah'ın "yola çıkış, erginleşme ve geri dönüş" şeklinde özetlenen kahraman arketipi açısından ele alınmış ve çözümlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halk Hikâyeleri, Monomit Kuramı, Kahramanın Sonsuz Yolculuğu, Arketip, Erçişli Emrah ve Selvihan

ABSTRACT: Folk stories are narratives that have been distilled from thousands of years of human experience, contain social reflexes and have survived to the present day with symbolic code: Folk stories, which are literary reflections of mankind's effort to understand and make sense of the world, blended with aesthetic and symbolic values, give clues about the desired order in society through the ideal hero. These heroes are basically the epic characters of the collective

* Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi./Van-umitbulut378@gmail.com (Orcid: 0009-0004-0417-2376)

unconscious, which is embodied through narrative. As a result of Carl G. Jung's studies on the behavioural patterns of human beings, he put forward the symbolism of "archetype". C.G. Jung emphasises the common collective unconscious of human beings with archetype symbolism. He explains through archetypes that human beings exhibit similar behaviour patterns in similar situation: Campbell, who is a follower of Carl G. Jung's ideas, in his book "The Endless Journey of the Hero", which he wrote as a result of his studies on narrative texts belonging to different cultures and geographies, explained that these narratives actually have similar characteristics through the archetype of "hero". Campbell defined these similarities and cyclical narration in the fictions of folk narratives as "monomyth". Campbell divided the journey of the hero in the monomyth cycle into three main headings and seventeen sub-sections as "departure, maturation and return". The folk story of Ercişli Emrah and Selvi Khan, which was formed in Eastern Anatolia around the life of Ercişli Âşık Emrah, who lived in the XVIIth century, has an exceptional identity in terms of being the first folk story that contains many features of the minstrel tradition. The story tells about Selvi Khan's abduction by two soldiers of Shah Abbas, Shah Abbas' taking Selvi Khan to Isfahan and Emrah's journey to find his beloved. In this study, the folk story of Ercişli Emrah and Selvi Khan is analysed and analysed in terms of the hero archetype of the hero, namely Ercişli Emrah, which is summarised as "departure, maturation and return" based on Joseph Campbell's monomyth theory.

Keywords: Folk Stories, Monomyth Theory, Infinite Journey of the Hero, Archetype, Ercişli Emrah and Selvi Khan

Giriş

Mitolojik anlatı geleneğinin uzantısı olan halk hikâyeleri, bir toplumun kültürel mirasını, değerlerini, geleneklerini ve kolektif hafızasını yansıtan sözlü anlatılardır. Halkın yaşadığı yerel deneyimleri, tarihsel olayları, kahramanları ve fantastik unsurları içeren halk hikâyeleri, toplumun zihin dünyasını çok boyutlu bir şekilde yansıtan ürünlerdendir. Eski destan geleneğinin konu ve şekil bakımından devamı olarak kabul edilen halk hikâyelerinin oluşumu ve icrası, geleneğin belirli kurallarına bağlı olarak sürdürülür.

Terim olarak Arap dilinde başlangıçta 'kıssa' ve 'rivayet' olarak değerlendirilen 'hikâye' deyimi, daha sonraları 'eğlendirmek' amacıyla ve 'taklit' maksadıyla kullanılmaya başlanmıştır. *"Bu dönem, gerçek veya hayali vakaların ve maceraların özel bir üslupla sözle nakil ve tekrarı biçiminde kullanılmıştır. Bu tarif, az bir farkla bugün anladığımız "halk" ve "modern" hikâye türü için de kabul edilebilir."* (Elçin, 2012: 444). Anlatı türü olarak halk hikâyesi Aça'nın ifade ettiği gibi; *"Kahramanlık destanlarından sonra teşekkül eden ve nazım nesir karışımı bir yapı sergileyen, destanlara nazaran daha kısa ve gerçekçi, yerleşik hayat/düzen mahsulü metinleri karşılamak amacıyla kullanılan bir kavram"* şeklinde açıklanabilir (Aça 1988:3-4). Halk hikâyeleri, temelde toplumun kabul ettiği ve benimsediği olguların anlatıya dönüşmesidir. Bu anlatılar, toplumun kolektif şuurunun dışı vurumu olarak görülebilir. Hikâyelerin merkezindeki epik kahramanlar, kendilerini var eden kolektif bilinçdışının anlatı aracılığıyla somutlaştırılmış karakterleridir. Bu yüzden hikâyeler toplumun kolektif şuurundan bağımsız

düşünülemez. Bir bakıma hikâye kahramanın yolculuğu toplumun yolculuğudur.

19. yy sonralarına doğru Freud öncülüğünde gelişen Psikanaliz yaklaşımı sosyal bilimlere yeni bir perspektif kazandırmıştır. Freud'un bilinçaltı mefhumunu C.G. Jung "arketipsel sembolizm" kavramıyla geliştirerek insanoğlunun benzer durumlar karşısında benzer davranış kalıpları sergilediğini ifade etmiştir. C.G. Jung fiktisel takipçisi olan Joseph Campbell farklı mitik anlatılardaki benzer davranış kalıplarını inceleyerek monomit kuramını ortaya atmıştır. Campbell, monomit döngüsü "yola çıkış, erginlenme ve geriye dönüş" üç ana başlık ve on yedi alt başlık altında kahramanın mitik yolculuğunu inceler.

Campbell'ın çalışmaları, mitik anlatılar temelli ve sözlü anlatı eksenindedir. Bu nedenle, Campbell'ın çizdiği şablon, özelde mitik, genelde ise sözlü anlatı geleneği kahramanın yolculuğunu ifade eder. Bu yüzden monomit kuramı çok esnek bir yapıya sahiptir. Mitik anlatının bir devamı olarak bakılabilecek olan halk hikâyeleri, inceleme noktasında mitik anlatıyla birçok hususta benzerdir.

Türk halk hikâyelerinin hemen hemen hepsinde, merkezinde bir kahramanın yer aldığı bir olay örgüsü vardır. Tek tiplerin yer aldığı bu hikâyelerde bir nevi anlatı kahramanını hayat hikâyesi gibidir. Campbell'ın monomit döngüsü; merkezinde bir anlatı kahramanın olduğu ve bu kahramanın üzerinden geçen olaylarının sembolik acıkmalarıdır. Bu yüzden Türk halk hikâyelerine monomit döngüsü bağlamından bakıldığında birçok ortak öge kendini gösterir.

Bu çalışmada, Ercişli Emrah ve Selvi Han halk hikâyesi Campbell'ın monomit döngüsü bağlamında incelenmiş olup kuramla ilgili çeşitli varsayımlar ifade edilmiştir. Çalışma monomit döngüsüyle sınırlı tutulmuştur. Ayrıca incelemede hikâyeye ilgili en kapsamlı çalışma olan Muhan Bali'nin *Erciş'li Emrah ile Selvi Han Hikâyesi Varyantların Tespiti ve Halk Hikâyeciliği Bakımından Önemi* adlı çalışmasında yer alan 13 varyant esas alınmıştır. Çalışma, etnografik inceleme yöntemiyle hazırlanmıştır.

1.1. Monomit Kuramı ve Kahramanın Sonsuz Yolculuğu

Freud'un bireysel düzeyde değerlendirdiği rüya olgusunu toplumsal ve tarihsel boyutta ele alan C. G. Jung, bu yaklaşımıyla, "arketip" simgeciliğin ilk kıvılcımlarını atar. Rüyalar ile başlayan bu simgecilik daha sonra kültürel çalışmaların odağı hâline gelmiştir. Mitler üzerine yaptığı çalışmaları ile bilinen Campbell *"Simgecilik özellikle düşlere değil, daha çok bilinçdışı düş gücüne ve kısmen de halkın düş gücüne bağlıdır ve düşlerden çok folklorda, mitlerde, efsanelerde, dilbilimsel deyimlerde ve bir halkın bilgeliğinde daha gelişmiş bir durumda"* (Campbell, 2013: 36) bulunduğunu dile getirerek mitlerde yer alan arketipler üzerine önemli çalışmalar yapmıştır.

Monomit terimini ilk defa James Joyce, kültürler arası standart kahraman yapısını anlatmak için kullanmıştır (Segal, 2006: 165). Karşılaştırmalı din ve mitoloji üzerine yaptığı çalışmalarıyla ön kazanmış

olan Joseph Campbell, 1949 yılında yayımladığı *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* adlı çalışmasında farklı toplumlardaki mitik anlatıları ele alarak bu anlatılardaki “asıl tür kalıplarını” üzerinde durmuştur. Campbell, “asıl tür kalıplarını” evrensel yapılar olarak belirlemiş ve bunda da psikolojik etkinin nasıl ortaya çıktığını Jung’un “Arketip” çalışmalarından esinlenerek “Monomit Kuramı”nı da göstermiştir. Campbell’a göre, bütün bu anlatılarda temel kalıplar ortaktır ve tekrar edilmektedir (Ekici, 2011: 77).

Monomit kuramının temellerini yukarıda ifade edildiği gibi Carl Gustav Jung’un “arketip” çalışmaları oluşturmıştır. Jung, “arketip” kavramıyla kolektif bilinçdışına vurgu yaparak insanoğlunun benzer durumlar karşısında benzer davranış kalıpları sergilediğini ortaya koymuştur. Jung, dünyanın farklı bölgelerinde birbirine benzer hikâyelerin varlığı, bu hikâyelerin bazılarının yerelleşerek farklılaşmasına karşın özünde kolektif bilinçdışının nesiller boyunca aynı anlatı yapılarının ve hikâyelerin devamını sağladığını kanısındadır (Kotancı, 2023: 57).

Campbell, Jung’un “arketipsel” sembolizminden yola çıkarak yaptığı çalışmalarda bütün mitlerin, hikâyelerin, destanların, masallarının insanoğluna ait ortak sembollerle kodlandığını ileri sürmüştür. Tüm bu anlatıların, ortak evrensel kodlamalara sahip olduğunu ve bir çeşit örüntü içerisinde olduğunu öne sürmüştür. Monomit kuramında Campbell, bu mitik döngünün ana unsurlarını belirlerken ilk çağlardan günümüze kadar tüm mit, efsane, masal, halk hikâyesi gibi folklora ait sözlü eserleri karşılaştırıp aralarında çeşitli bağlamlarda köprüler kurmuştur (Göcen, 2018: 236). Bu yüzden sözlü anlatımla üretilen içeriklerin birbirinden farklı olsa da ana omurga itibarıyla birbirinin aynı olduğunu belirtir (Altınkaynak, 2002: 463). Bundan dolayı tüm sözlü anlatıların bir arketip (ilk örnek) mitten doğduğunu, dünya üzerindeki tüm mitlerin bu ilk mitin döngüsünün varyantları olduğunu iddia eder. Campbell’a göre, bugün bütün olarak incelenecek herhangi bir mitik anlatının içerisinde ilk örnekten (arketip) şimdiye kadarki tüm mitik anlatılardan belli başlı kısımlar taşıdığını şöyle ifade eder: “*insan ırkı yalnız biyolojik olarak birlik değildir, ruhsal tarihi de tektir. Tek bir senfoni her yerden yükselmiş, temleri çalınmış, gelişmiş, çoğaltılmış ve değiştirilmiş, yorumlanmış ve bugün bütün bölümlerinin bir arada çalıştığı büyük bir fortissimo halinde yeni bir karşı konulamaz doruğa yükselmektedir*” (Campbell, 2016: 9).

Campbell, monomit kuramında ilk örneğin (arketipin) varyantı olarak gördüğü kahramanın aydınlanma sürecini “yola çıkış, erginlenme, dönüş” olmak üzere üç aşamadan oluşturmaktadır. Bu aşamaların her birinin kendi içinde alt başlıkları vardır. Campbell, dünya üzerindeki mitik anlatılardan hareketle kahramanların ortak yönlerini monomit kuramı etrafında açıklamaya çalışmıştır.

Campbell monomitin çekirdek döngüsünü şu şekilde özetler; bir kahraman olağan dünyadan çıkıp doğaüstü tuhaflıklar bölgesine doğru ilerler: burada masalsı güçlerle karşılaşır ve kesin bir zafer kazanılır.

Kahraman bu gizemli maceradan benzerleri üzerinde üstünlük sağlayan bir güçle geri döner (Campbell, 2017: 35).

Campbell, monomit döngüsünü “yola çıkış” aşaması ile başlatır. “Yola çıkış” aşaması, kahramanın maceraya davet edildiği ve olumlu ya da olumsuz cevabın alındığı bölümdür. “Erginleşme” aşaması ise kahramanın çeşitli sınavlara tabi tutulduğu bölümdür. Bu sınavlardan geçen kahraman, sıradan kimliğinden arınarak yeni bir kimlik kazanır. “Dönüş” aşaması ise kahramanın yeni kimliğiyle macerasının başladığı ilk yere geri döndüğü bölümdür.

1.2. Ercişli Emrah ve Selvi Han Halk Hikâyesinin Oluşumu ve Üzerinde Yapılan Çalışmalar

XVII. yüzyılda yaşamış Ercişli Âşık Emrah’ın hayatına dayanan bu halk hikâyesi, içeriği açısından son derece özgün bir niteliğe sahiptir. Hikâye, usta-çırak ilişkisi içinde yetiştirme, bade içme, atışma yapma ve usta malı şiir söyleme gibi âşıklık geleneğinin birçok özelliğini barındıran ilk halk hikâyesi olması nedeniyle son derece kıymetlidir.

Doğu Anadolu’da ortaya çıkmış olan Ercişli Emrah ve Selvi Han hikâyesinin öne Anadolu’yu aşmış Azerbaycan, İran ve Balkanlara kadar ulaşmıştır. Hikâye hem sözlü hem de yazılı kaynaklar içerisinde yer almaktadır. Halk arasında tanınmış bir âşık olmasına rağmen Ercişli Emrah, akademik camiada 1930’lara kadar varlığı bilinmeyen bir âşıktır. Bunun sebebi 19. yy şairlerinden Erzurumlu Emrah ile karıştırılmasından ileri gelmektedir. Ercişli Emrah üzerine ilk fikir üreten Ziyaeddin Fahri (Fındıkoğlu), Eflatun Cem (Güney) ve Köprülüzade (M.F. Köprülü) Ercişli Emrah’ı Erzurumlu Emrah ile çağdaş sayarak XIX. yüzyılın ikinci yarısında yaşadığını düşünmektedirler. Fakat Köprülü, XVIII. belki de XVII. asırda yaşadığını öne sürdüğü Emrah’ın Ercişli Emrah olup olmadığı hakkında ikilemde kalmıştır (Çakmak, 2017: 3).

Türkiye’de Ercişli Emrah üzerine ilk derinlikli çalışmaları Muhan Bali ve Saim Sakaoğlu yapar. Sakaoğlu ve Bali’nin yaptıkları çalışmalar neticesinde Ercişli Emrah’ın XVII. asır aşığı ve bağımsız bir şair olduğu ortaya koyulur.

Türkiye’de Ercişli Emrah ve Selvi Han hikâyesi üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Muhan Bali ’nin *Erciş’li Emrah ile Selvi Han Hikâyesi Varyantlarının Tespiti ve Halk Hikâyeciliği Bakımından Önemi* adlı doktora çalışması ile Saim Sakaoğlu (Sakaoğlu, 1987) ve Ali Saraçoğlu’nun (Saraçoğlu, 1999) Ercişli Emrah’ın şairlik ve hikâyecilik yönlerini değerlendirdikleri çalışmaları öne çıkmaktadır.

Bu çalışmada Muhan Bali ’nin *Erciş’li Emrah ile Selvi Han Hikâyesi Varyantlarının Tespiti ve Halk Hikâyeciliği Bakımından Önemi* adlı doktora çalışmasında yer alan transkripsiyonlu tam metin kullanılmıştır. Fakat mevzunun daha iyi anlaşılması için çalışmada metin içi alıntılar transkripsiyonsuz verilmiştir. Hikâye uzun olduğundan dolayı özet yerine olay örgüsünü vermeyi daha uygun olacağı kanaatindeyiz.

1.3. Ercişli Emrah ve Selvi Han Hikâyesinin Olay Örgüsü

• Taht-ı İsfahandaki Şeyhoğlu Şah Abbas'ın kırk aşığı ve ustaları Âşık Abbas'ın sarayda sıkılmaları

• Kırk aşığın kendi hünerlerini başka yerde de göstermek istemesi ve bu isteklerini ustaları Âşık Abbas'a ileterek hükümdardan müsaade isteyerek yola koyulmaları

• Kırk âşık ve Âşık Abbas kendilerine rakip araya araya Gence' ye Kara Vezir 'in sarayına gelmeleri

• Kırk âşık ve Âşık Abbas Kara Vezirle görüşerek ya karşılıklarına bir âşık çıkarmalarını ister ya da kırk bin akçe istemesi

• Âşık Ahmet'in Kara Vezir ile görüşerek Âşık Abbas ile atışma yapabileceğini söylemesi

• Âşık Ahmet'in Âşık Abbas ve âşıklarının olduğu kahveye gelip birbirleriyle olan atışmalarını görünce onları yenemeyeceğini anlaması

• Âşık Ahmet Kara Vezir tarafından idama edilebileceğinden korkarak oğlu Emrah ve hanımını alarak Gence 'den kaçması

• Âşık Ahmet karısı ve oğlu Emrah'la Erciş'e gelerek Miroğlu Ahmet Han'a sığınmaları

• Miroğlu Ahmet Han'ın Âşık Ahmet'i kendi divan aşığı yapması

• On dört yaşına gelen Emrah'ın babasının ne yaptığını merak ederek bir gün babasının peşinden Miroğlu Ahmet Han'ın konağına gitmesi

• Miroğlu Ahmet Han Emrah'ı görünce ona kendi sazını vererek kendilerine saz çalmalarını istemesi

• Emrah'ın Miroğlu Ahmet Han'ın verdiği sazın tüm tellerini kopartması sonucu babasından tokat yiyerek meclisten kaçması

• Babasından tokat yiyen Emrah'ın, mahcup bir şekilde ücra bir çeşmeye gider ve abdest alarak bir gölün kenarına gitmesi ve burada namaz kılıp Allah' a doğa ederek kendisine yetenek verilmesini istemesi

• Duası kabul olan Emrah'ın rüyasına Hazret-i pir gelerek üç fincan sunması

• Üç fincanı içen Emrah, Miroğlu Ahmet Han'ın kızı Selvi Han'ın badesini içmesi

• Âşık Ahmet'in oğlu Emrah'ı gölün kenarında baygın bir şekildi bulması

• Emrah'ın uyandıktan sonra babasıyla yaptığı atışmayı kazanması

• Miroğlu Ahmet Han Emrah'ı divan aşığı olarak yanına alması ve Emrah'ın Selvi Han'ı görmesi

• Şah Abbas'ın Van Kalesini kuşatıp alamamasından sonra dönüş yolunda Erciş'e gelip burayı istila etmesi

• Selvi Han ve arkadaşı Nazlı Şah Abbas'ın iki asker tarafından kaçıdırılması

• Şah Abbas'ın durumu anlaması ve iki askeri öldürtüp kızları da beraberinde İsfahan'a götürmesi

- Şah Abbas'ın İsfahan'a giderken Sahat Çukuru'nda Yakup Han'ı yanına alması ve onu baş veziri yapması
- Şah Abbas'ın Selvi Han ile evlenmek istemesi ve Selvi Han'ın kendisi için bir bağ yaptırılmadan evlenemeyeceğini söylemesi
- Emrah'ın Selvi Han'ı bulmak için yola çıkması
- Emrah yedi yıl aradıktan sonra Selvi Han'ı İsfahan'da bulması
- Emrah Selvi Han'ı almak için Şah Abbas'ın divan aşığı olan Âşık Abbas'ı yenmesi ve Şah Abbas'ın huzuruna çıkması
- Şah Abbas'ın huzuruna çıkan Emrah Selvi Han'ın sevgilisi olduğunu söylemesi
- Şah Abbas'ın Emrah'ı sınadıktan sonra onun hak aşığı olduğunu anlamasıyla Selvi Han'ı ona vererek onlar birliktedir Yakup Han'ı Erciş'e göndermesi
- Emrah ile Selvi Han Erciş'e geldikten sonra Emrah'ın Selvi Han'la evlenmeden önce bir köşk yaptırmak istemesi.
- Selvi Han'ın kardeşlerinin evine gitmesi ve kardeşleri tarafından kaçırılarak Gence 'ye getirip Kara Vezire vermeleri
- Emrah'ın Selvi Han'ı bulmak için babasıyla yola çıkması
- Yolda Halep'te Tahsin Bey'in bağına girerek Selvi Han'a benzeyen bir kızla karşılaşmaları
- Pir tarafından Selahat Peri Emrah'a âşık edilmesi
- Emrah, Selahat Peri ile tanışması ve onunla evleneceğine dair söz vermesi
- Emrah ve babası Gence'e gelerek Selvi Han ve Nazlı'yı bulmaları
- Gece vakti Selvi Han ile Emrah aynı yatakta yatmaları
- Selvi ile Emrah'ı aynı yatakta gören Kara Vezirin 'in Emrah'ı yakalatıp zindana attırması
- Âşık Ahmet'in oğlunu kurtarmak için Şah Abbas'a gitmesi ve ondan yardım istemesi.
- Şah Abbas'ın Yakup Han'ı göndermesi ve Emrah'ın tam da idam edilirken kurtarılması
- Yakup Han'ın Kara Vezir'i Selvi Han'ı kardeşlerini ve zindancıyı öldürmesi
- Emrah'ın Selvi'yle birbirlerine kavuşmaları ve Emrah'ın Selvi Han ve Selahat Peri ile evlenmesi

Bu çalışmada yukarıda olay örgüsü verilen Ercişli Emrah ve Selvihan halk hikâyesi monomit kuramı çerçevesinde incelenmiştir. Hikâyenin kahramanı yani Ercişli Emrah'ın "yola çıkış, erginleşme ve geri dönüş" olarak üç bölüm ve on yedi alt başlıkta özetlenen kahraman arketipi açısından ele alınmış ve çözümlenmiştir.

2. Ercişli Emrah Ve Selvi Han Hikâyesinin “Monomit Kuramı” Bağlamında Çözümlemesi

2.1.Yola Çıkış

2.1.1.Maceraya Çağrı

Bu bölümde kahraman adayına yolculuk çağrısı yapılır. Yolculuk süreci boyunca kahraman adayı kendisini huzursuz eden durumları aşmayı ve ortadan kaldırmaya çalışır. Bilinmezliğin yolculuğuna çıkacak olan kahraman adayı kendisinde eksik gördüğü yönlerini tamamlayacak bir dönüşme eğilimine girer. “...ister büyük ister küçük ve hangi yaşam sahnesinde ya da aşamasında olursa olsun çağrı, her zaman bir dönüşümün... Gizemiyle perdeyi kaldırır” (Campbell, 2013: 65-66).Kahramanın maceraya başlama çağrısı, içten gelen bir dürtü ya da dıştan yapılan bir davet biçiminde olabilir. Dıştan yapılan çağrıda genellikle bir haberci tarafından yapılır. Haberci macerayı başlatan ana etmendir. Haberci insan veya insan dışı bir varlık olabilir. Önemli olan habercinin kahramanı maceraya davet etmesidir (Güzel, 2014: 5).

Hikâyenin asıl kahramanı Emrah olmakla birlikte hikâyenin başında babası Âşık Ahmet maceraya çıkmaya cesaret edememiştir. Babası Emrah’ı olabildiğince maceradan uzak tutmaya ve ilgisini başka yönlerle çekmeye çalışmıştır. Nitekim Emrah’ın babası civar köylerin en meşhur aşığı olmasına rağmen Emrah’ın 14 yaşına kadar sazı hiç eline almamış olması bunu kanıtlamaktadır.

Gence’den kaçıp Erciş’e yerleşen Âşık Ahmet, bir Cuma günü sazını alıp Miroğlu Ahmet Hanı’nın konağına gider. 14 yaşına gelmiş olan Emrah babasının ne yaptığını merak eder. Annesinin bütün serzenişlerine rağmen evden kaçarak Miroğlu Ahmet Han’ın konağına gelerek kapı eşiğinden babasını seyrederek Miroğlu Emrah’ı görünce onu içeri alarak babasıyla âşık atışması yapmasını ister. Miroğlu Emrah’a kendi sazını vererek ondan saz çalmasını ister. “Babası “oğlum ağanın sözi gırılmasun” Aşık Ehmed’in arkası sora Emrah sazın usul vurim derken meğer on iki telli bağlama, nasıl tezeneyi vurmasıyla teller gulahlara toplandı” (Bali, 1973: 102). Emrah’a çok sinirlenen Âşık Ahmet çocuğuna bir tokat vurur. Emrah bu tokattan sonra Erciş’in yukarısında yer alan bir çeşmeye gelerek abdest alır ve Allah’a söyle yalvarmaya başlar : “ ey yokları var eden Allah on sekiz bin alemin, herkesin muradını döne döne veren sen herkesi bir mesleğe yetiren sen ya bana bir sevda, bilgi ver; ya burada emanetini al” (Sakaoğlu, 1987: 68). Duasında görüldüğü gibi Emrah maceraya başlamaya hazırdır. Emrah’ın duası kabul olur. Hazret-i Pir Emrah’a görünerek üç yeşil fincan sunarak üç nasibini olduğunu söyler. Bunlardan birinin Allah aşkına; biri üçler beşler, yediler ve kırklar aşkına; sonuncusu ise Miroğlu Ahmet Hanı’nın kızı Selvi Han’ı olduğunu söyleyerek üç fincanı içirtir. Böylece kahramanın gönlüne düşen aşk onu bir yolculuğa davet eder (Sakaoğlu, 1987: 68).

Emrah’a atılan tokat bir hata gibi görünse de anlatı kahramanı için maceraya çağrının işaretidir. Anlatılarda kahramanın macerasına başlaması

için genellikle olumsuz bir durumun olması gerekir. Nitekim Campbell bunu şöyle ifade eder: *“Bir hata görünüşte yalnızca şans beklenmedik bir dünyayı ortaya çıkarır ve birey pekiyi anlaşılamayan güçlerle bir ilişkiye sürüklenir. Freud’un gösterdiği gibi kazalar yalnızca şans değildir. Bastırılmış arzuların ve çatışmaların sonucudurlar”* (Campbell, 2013: 65).

Emrah’ın babası tarafından toplum içinde küçük düşürülmesi onda ruhsal bir değişim ihtiyacı doğurmuştur. Bu değişim ihtiyacı ettiği dua ile kabul edilmiş ve Pir’in kendisine görünmesiyle perde ortadan kalkmıştır. Emrah’ın ilk fincanı içmeden önce Hazret-i Pir ile olan şu konuşması *“ben on dört yaşıma kadar babam beni hem cahil hem gafil büyüttümüş hiçbir şeyden haberdar değilim, ne bileyim”* (Bali, 1973: 103). Emrah’ın alışılmış yaşam ufkunu genişletmek istemesi; eski kavramlar, idealler ve duygusal kalıplar kendisine artık yetmez oluşu, bir eşiği aşma zamanının geldiğini göstermektedir.

Campbell, maceranın müjdecisinin ya da habercisinin genelde karanlık, korkunç özellikleri olduğunu ya da dünyanın kötü saydığı biri olduğunu ifade eder (2013: 68). Fakat bu anlatıda maceranın habercisi olan Hazret-i Pir; Campbell’ın belirttiği özelliklerin aksine iyi huylu, Allah dostu, insanlara yardım eden, iyi biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Hazret-i Pir’in *“ ne ağlırsen yavrum n’oldi sene?”* demesi üzerine Emrah’ın; *“ Baba, ağladığım bu hem cahilem hem gafilem, babam beni ne bir mehtebe, ne de bir elme goymamış...”* (Bali, 1973: 103) şeklinde verdiği cevaptan habercinin iyi biri olduğu gösterir. Bu konuşmadaki diğer bir önemli husus da çağrının geldiği ortamda kahramanın yalnız olmasıdır. Çağrının geldiği ortamdaki bu yalnızlık, kahraman adayının kendi iç dünyasına yöneleceğini sembolize etmesi bakımından önemlidir (Güzel, 2014: 6).

Harekete geçen güçlerin bir ilk dışavurumu olarak, sanki bir mucizeymiş gibi beliren Pir’e "haberci" denilebilir; Emrah’ın sazın tellerini koparmasından dolayı babasından yediği tokat sonucu ortaya çıkan kriz "maceraya çağrı" olarak tanımlanabilir. Hazret-i Pir’in sunduğu üç yeşil fincan Emrah’ın, şimdiki ve gelecek yaşamının daha ileri aşamaları ile ilgili haberler vermektedir. Bu üç yeşil fincanın ilkinin Allah aşkına olması Emrah’ın “Hak Âşığı” olacağını, ikicisi maceraya çıkıştaki zorluklar ve bu zorluklar karşısında ona yardım edecek insan ve varlıkların habercisi, üçüncüsü ise Selvi Han’ın gösterilmesi, maceradaki ulaşılabilecek hedef ve macera sonundaki ödülü temsil eder. Bunun yanında anlatıda dinsel bir aydınlanmanın şafağı görülmektedir. Emrah’ın değişme isteği mistik boyuttan yorumlandığında “benliğin uyanması” olarak da bakılabilir (Campbell, 2013: 65).

2.1. 2. Çağrının Reddi

Campbell, bütün dünya mitleri ve halk masallarında çağrının reddinin kişinin mevcut idealleri, hedefleri ve üstünlüklerinin sabitlenip güvenceye alınması yani kendi çıkarından vazgeçmemesi anlamına geldiğini söyler (2013: 74).

Emrah, hikâyede çağrışı yaptığı duayla kendisi istemiş, macerayı direk kabul etmiştir. Hazret-i Pir' in "oğlum benden ne istersin" sorusuna *"eger bilgi, egel elim isterem, hec olmasa ben de bir mezlişde bir cevap söyliyeyim"* (Bali, 1973: 103) demesi ile Hazret-i Pir'in elinde üç fincanı içmesiyle macerayı kabul eder. Çağrının reddi aşaması bu hikâyede yoktur.

2.1. 3. Doğaüstü Yardım

Bu bölümde kahraman adayına macera boyunca çeşitli olağanüstü kişiler tarafından yardımlar yapılır. Yapılan bu yardımlar genellikle kahramana maceranın çağrısını yapan haberci ya da macera içerisinde tanıştığı yardımcı kahramanlar tarafından yapılır. Yapılan yardım bir nesne olabileceği gibi kahramanın hangi yöne gideceği gibi bir sorun karşında bir fikirde olabilir.

Hikâyenin maceraya çağrı aşamasında Emrah'a bade sunan Hazret-i Pir maceranın daha sonraki aşmalarında Emrah'ın sıkıştığı noktalarda ona yardım eder.

2.1. 4. İlk Eşiğin Aşılması

Bu bölümde eşik; ideal dünya ile kahraman adayının, kahraman olacağı dünyaya geçişteki son anını temsil eder. Maceraya çıkışın arifesidir. Kahraman adayının ideal dünyadan dönüşüm geçireceği dünya geçişin sembolik perdesidir. Bu perde, "eşik muhafızı" olarak tanımlanır. *"Kahraman kaderinin ona rehber ve yardımcı olan kişileştirmeleri ile birlikte macerasında, aşırı güç bölgesinin girişindeki "eşik muhafızı" na ginceye dek ilerler."* (Campbell, 2013: 94). "Eşik muhafızına" dek gelen kahraman adayı bu eşiği geçmesi için kendisinin ayırıcı özelliklerini kullanması gerekir. Nitekim *"Macerada her zaman ve her yerde bilinenin örtüsünün ötesinde bilinmeyene bir geçittir; sınırda bekleyen güçler tehlikelidir; onlarla iş yapmak risklidir; yine de ustalıklı ve cesaretli biri karşısında tehlike silinir"* (Campbell, 2013: 99). Ayrıca eşik, kahraman adayının direncini ve değişme isteğini ölçer.

Hikâyede Selvi Han'ın iki asker tarafından kaçırılması sonucu Emrah Selvi Han'ı aramaya çıkar. Emrah anne ve babasının serzenişlerine rağmen *"ey baba, bu tatlı canımı Selvi'nin uğruna koymuşum, ya Selvi' mi düşman elinden alırım, ya Selvi' mi bulur, ya yolunda ölürüm"* (Bali, 1973: 119) demesiyle eşiğin bir ölüm kalım meselesi hâline getirdiğini görülmektedir. Burada yer alan ölüm bireysel bir ölüm değil sembolik bir ölümdür. Bu eşik eski Emrah'ın öleceği Selvi Han'ı kurtaran kahraman Emrah'ın doğacağı yerin girişidir.

2.1. 5. Balinanın Karnı

Asıl dönüşümün gerçekleştiği bölümdür. Kahramanın tüm yönleriyle doğacağı yani kimliğin tam anlamıyla oluşacağı bölümdür. Campbell büyülmüş eşiğin geçilmesiyle birlikte kahramanın yeni bir doğum alanına geçtiğini bu fikrin, dünyanın her yerinde rahim imgesi olan balina karnıyla simgeleştirildiğini söyler (2013: 107). Yeni bir doğum için inzivaya çekilen kahraman, eşiğin gücünü kullanmak yerine bilinmeyen içindeki karanlıkta

kaybolur ve ölmüş gibi görünür. Fakat bu inziva yeni doğuşun sancılarını yani erginlenme aşamasına geçişin hazırlığıdır.

Hikâyede Emrah, Şeyh Abbas'ın çeşitli sınavlarından başarıyla geçerek kendisinin “Dâd-ı Hak” aşığı olduğunu kanıtlamış ve Selvi Han'ı alarak Erciş'e gelir. Emrah'ın hem âşıklıktaki rûştünü ispatlaması hem de sevdiğine kavuşması ona verilen nihai ödül olarak görülmelidir.

Âşıklar etrafında teşekkül eden halk hikâyelerinde değişim ve dönüşüm aşığının diyar diyar gezmesi ve gezdiği yerdeki âşık kahvehaneleri ile âşık odalarında diğer âşıklarla atışmasıyla olur. Bu hikâyede balinanın karnı bölümü Emrah'ın Selvihan'ı aramak için yanlış yönde gittiği Erzurum ve Halep yolculuklarıdır. Çünkü Âşık Ahmet oğlu Emrah'a “*peki oğlum gurbet çarıklarını giydik, şimdi sevdiğin Selvi'yi nereye götürdüklerini, âşıkların feraseti olur, nerelere gidelim oğlum*” (Bali, 1973: 119). Demesi üzerine Emrah'ın götürmüşlerse Erzurum'a götürmüşlerdir, ancak orada bulabilirim demesine rağmen Selvi'yi Erzurum ve Halep'te bulamaması onun daha önce kazandığı âşıklık feraseti gibi çeşitli yetilerini kaybettiğinin, bir nevi uykuda olduğunu gösterir. Ayrıca Emrah “*Selvi Han'ı buluncaya kadar ne tıraş olacaktır, ne de hamama gidecektir. Kendi kendine söz vermesi*” (Sakaoğlu 1987: 76) kahramanın hem içten hem de dıştan bir yeniden doğum istediğini göstermektedir. Bu doğum Jung' a göre “*Buradaki yenilenme, transmutasyon diye nitelendirebileceğimiz bir varlık değişimidir; ölümlü varlığın ölümsüz varlığa, bedensel varlığın ruhsal varlığa, insanın tanrısal varlığa dönüşmesi*” (2003: 48) olarak tanımlanabilir. Bu anlamda anlatıya bakıldığında kahramanda meydana gelen değişikliğin hedefinin hem fiziksel hem de ruhsal yönden bir değişiklik olduğu görülmektedir.

2.2.Erginlenme Aşaması

“*Erginlenme (initiation) terimi, en genel anlamda, maksadı erginleşecek olan şahsın sosyal ve dini statüsünde kesin bir değişim meydana getirecek olan ritüeller ve öğretiler bütününe işaret eder. Felsefi terimlerle ifade edilecek olursa erginlenme, varoluşsal durumda temel bir değişime denk düşer; aday, sınavından, erginlenme ritüelinden önce sahip olduğundan tamamen farklı bir beden olarak ortaya çıkar ve bir başkası haline gelir*” (Eliade, 2015: 12).

Mitolojik kahramanın maceraya olumlu yanıt vermesiyle erginlenme süreci başlar. Bu süreç zarfında birçok zorlu sınavı geçen kahramanı adayı süreç boyunca bilinç ile bilinçdışının diğer bir ifade ile persona ile gölgenin barıştığı: yeni, değişmiş, toplumsal sınıf atlamış bir sağlıklı birey ortaya çıkar (İlhan, 2015: 721). Sınavları başarıyla tamamlayan kahraman nihai ödüle ulaşmakta ve böylece erginlenme sürecini tamamlar. Ercişli Emrah ve Selvi Han hikâyesinin “erginlenme” aşamasında “sınavlar yolu, tanrıça ile karşılaşma, baştan çıkarıcı olarak kadın, tanrılaşma ve nihai ödül” biçiminde adlandırılan alt başlıkları yer almaktadır.

2.2.1.Sınavlar Yolu

Maceraya kulak veren kahraman artık yol çıkmış, birçok zorlu sınava girmeyi kabul etmiştir. Sınavlar beldesine ilk yola çıkma, üyeliğe kabul

zaferlerinin ve aydınlanma anlarının uzun ve gerçekten güç yolunun ancak başlangıcını belirtiyordu (Campbell, 2013: 128). Bu yolculukta doğaüstü yardımcıları kahraman adayına çeşitli büyüler ve tılsımlarla destek verir. Kahraman ilk kez yolculuk sırasında doğaüstü bir gücün ona yardım ettiğinin farkına varır. Ayrıca kahramanın bu olağanüstü desteğin farkına varmasıyla kendine olan güveni artar. Kahramandaki olumlu değişim bu bölümde görülmeye başlar.

Erginlenme bölümünün en temel kavramı sınavlardır. Sınavlar kahramanın olgunlaşma sırasındaki merdivenleridir. Bu merdivenleri aşmak için kahraman hem fiziki hem de ruhsal sınavlardan geçmesi gerekmektedir.

Emrah'ın Hz. Pir elinden bade içmesiyle birlikte karsısına çıkan ilk sınav saz çalıp âşık atışması yapmaktır. Emrah'ın babasıyla âşık atışması yapıp onu yenmesi Emrah'ın kendi rüştünü ispat ederek olgunlaşmasını ve bağımsızlığını kazanmasını temsil eder. Baba burada Emrah'ın ilk sınavıdır. Babası onun önünde bir engel gibi görünse de Emrah'ın babasını yenmesi ile birlikte yolculuğundaki önemli bir aşamayı aşmış olur. *“ey baba can, vurduğun sille bak bana neler açtı. Bir saat evvel bu sazi elimden kırdıran kudret kuvvet sahibi şimdi de bana neler yaptı, sen elindeki saza karış, ancak şimdi ben mi önde, sen mi önde gidersin? İşte meydan işte devran baba.”* (Bali, 1973: 107). Bu atışma Emrah'ın olağanüstü varlığın kendisine yardım ettiğinin bilincindedir. Bu yardımın gücüyle kendisine güveni artmıştır. Bu atışma Emrah'ın kişiliğinin değişmesindeki ilk işaret olarak görülebilir. Nitekim Âşık Ahmet'te oğlunun değişime farkına varmış bu değişimi sevinç içinde karşılar. *“Ey ağa benim haddime mi ki bundan sonra Emrah'ın sözüne söz verim? Ben bir kul toplantısı Emrah ise hak vergisi, kul ile hak vergisi bir olur mu? Bundan sonra meydan Emrah'ındır benim değil”* (Bali, 1973: 109).

Selvi'nin kaçırılmasıyla birlikte Emrah'ın asıl sınavları başlar. Genellikle halk hikâyelerinde kahramanlar sevdiği için gurbette çıktığı görülmektedir. Gurbet kahramanın kişiliğinin değişiminde olumlu etkiler bırakır. Hikâyede Şah Abbas'ın iki askeri tarafından kaçırılan Selvi Han ve yardımcısı Nazlı'nın kaçırılması Emrah'ın gurbete çıkmasının sebebi olur. Emrah'ın gurbete çıkma nedeni Selvi'yi arayıp bulma olsa da yolculuğu boyunca kahraman birçok yeni olguyla karşılaşacak ve bu olgular kahramanın iç benliğinin değişim/ dönüşümünü sağlayacaktır.

Emrah Selvi Han'ı yedi yıl boyunca arar ve sonunda Isfahanda Şah Abbas'ın sarayında olduğunu öğrenir. Fakat Şah Abbas da Selvi Han ile evlenmek isteyen Emrah'ın rakibi olan gölge arketipi temsil eder. Emrah Selvi Han'a kavuşabilmesi için gölge arketipiyle karşılaşmalıdır. Gölge her zaman kötü değildir. Gölge. *“Gene çok yaygın bir ifade biçiminde de hasmını yenip sonra onunla dost olur.”* (Gökeri, 2010: 145). Nitekim Şah Abbas daha sonradan yüce birey arketipine dönüşür.

Kahraman, gölge arketipiyle karşılaşabilmesi için çeşitli sınavlardan geçmesi gerekir. Emrah da Isfahana geldiğinde Şah Abbas ve Selvi Han ile

döğün şölenlerine katılıp oradaki âşıkları mat ederek Âşık Abbas'ın kırk aşığıyla yarışmaya hak kazanır. Emrah Âşık Abbas ve kırk aşığıyla ile girdikleri atışmadan galip gelir. *“âşıklar buyurun hanginiz gümeni gelir... ustamız eyvallah ettikten sonra bizim hatimiz midir şu Emrah'a cevap verelim”* (Bali, 1973: 131). Emrah bu zorlu sınavı da geçerek gölge arketipiyle karşılaşmaya hazırdır.

Şah Abbas'ın huzuruna çıkarılan Emrah'a hak aşığı olup olmadığı sorulur. Emrah'tan *“pir dedenin elinden... Üç yeşil fincan nuş ettim, ne isterseniz isteyin benden, hazır cevap dilimde var”* (Bali, 1973: 131) cevabını alır. Bunun üzerine Şah Abbas Emrah'tan iki methiye söylemesini ister. Emrah'ta söyler. Fakat Emrah'ın methiyeleri söyleme esnasında gözü sürekli olarak Şah'ın arkasındaki Selvi Han'ının tasvirine bakması Şah'ın dikkatini çeker ve çok sinirlenir. Emrah'a Selvi senin neyindir diye sorduğunda Emrah statü farkından dolayı Selvihan'ı kendisine verilmeyeceğini anlar ve *“Selvi benim amcamın kızıdır”* (Sakaoğlu, 1987: 73). Bunun üzerine Selvihan'ının yanına giderlerken Emrah'a doğaüstü bir yardım yapılarak bâdî-ı sebâ ile Selvihan'a haber gönderilir. Şah Abbas Selvihan'ın yanına varır ve aynı cevabı alır. Fakat Şah işi yokuşa sürerek Emrah'ı tekrar sınavlara tabi tutar. Şah'ın yaptığı iki sınavdan geçen Emrah'a son bir sınav daha yapılacaktır. Şah Abbas'ın yaptığı bu sınavlar Emrah'ı ölçme aracı gibi gözükse de aslında Emrah'ı geliştiren, yeteneklerinin herkes tarafından görülmesi ve takdir kazanması bakımından önemli bir süreçlerdir. Kahramana en zor sınavı olan bu sınanma genellikle imkânsız olarak görünen bir durumdur. Hikâyede bu durum Emrah'a zehir içtirmek istenmesi olarak yer alır. *Eğer bu aşık “Dâd-Hak” ise verilen zehiri içsin, anlaşışsın”* (Sakaoğlu, 1987: 74). Emrah zehiri içer. “Pir” olarak karşımıza çıkan doğaüstü yardımcı Emrah'a yardım etmiş ve onun zehirden etkilememesini sağlamıştır. Son sınavı geçen Emrah Selvi Han'a kavuşmuştur.

Hikâyede Emrah'ın gölge arketipiyle yüzleşmesiyle gölgenin yüce bireyliğe dönüştüğünü görünmektedir. Şah Abbas'ın korkutucu, zalim yönü kahramanın yolculuğunun en büyük engellerinden biriyken, yüzleşmeyle birlikte kahramanı koruyucu bir yüce birey arketipine dönüşür (Ava, 2017: 142). Bu durum hikâyenin ilerleyen aşamalarında Emrah'ın birçok durumda kendisine yardım eden bir kişi olarak karşımıza çıkacaktır.

Selvi Han'ı alıp Erciş'e gelen Emrah'ın karşısında bu sefer bir başka gölge arketipi olan Selvi'nin kardeşleri çıkar. Kardeşleri Selvi'yi kaçırıp Gence 'ye getirerek Kara Vezire teslim ederler. Selvi Han'ının peşinden gidecek olan Emrah böylelikle babasıyla birlikte ikinci yolculuğuna başlar.

Emrah'ın karşısına gölge olarak çıkan Selvi'nin kardeşleri ve Kara Vezir anlatıda bir bakıma toplumu temsil eder. Bu karşı çıkış esasen toplumdaki statü farkı ve toplumsal düzenin ihlalinden dolayı Emrah ve Selvi'nin evliliğine karşı çıkarlar. Emrah burada toplumun bu düşüncesinin Selvi'nin kardeşlerinde simgelemesiyle mücadele etmek için yolculuğa

çıkılmaktadır. Emrah'ın bu yolculuğu bir bakıma statü kazanarak Selvi ile olan statü farkını kapatmak içindir.

Erkek kardeşler ve Kara Vezir Emrah'ın bilinçdışındaki korkusunun somut ifadesidir. Esasen kahraman da bu düşünceler içerisinde ve korkusuyla yüzlemek zorundadır. Emrah Selvi Han'ın peşinden çeşitli sınavlar vererek Gence 'ye gelir. Gence de Selvi'yi bulur. Onunla gece vakti aynı yatakta yatarken yakalanırlar. Uygunsuz bir biçimde yakalanan Emrah “*Selvi benim sevgilimdir... taht- ı isfahan Şahı Şahoğlu Şah Abbas'ın elinden aldım fermanım var.*” (Bali, 1973: 131) der fakat ferman Erciş'te kalmıştır. Emrah zindana atılır. Kara Vezir Yakup Han'a Emrah'ı tanıyıp tanımadıkları soran bir mektup yazar. Fakat Kara Vezir hileye başvurarak elçiye kendi yazdığı bir mektubu vererek on beş gün gezdikten sonra mektubu tekrar geri getirmesini ister. Elçi mektubu getirir ve Emrah'ın idam kararı verdirir. Fakat Emrah çeşitli bahaneler ile idam edilmez. Hikâyenin bu aşamasında gölge arketipini simgeleyen Kara Vezir' in zalimliğine Emrah tek başına başa çıkamaz. Bir yerlerden yardım beklemektedir. Bu yardım gölgeden yüce bireyliğe dönüşen Şah Abbas'tan gelir ve engel aşılmış olur. Böylelikle kahramanın sınavlar yolu başarı ile bitirip erginlenme düzeyine erişmiştir. Bundan sonraki bölümlerde kahraman kendinde eksik gördüğü bazı kısımları tamamlar.

2.2.2.Tanrıça İle Karşılaşma

Bu bölümde kahraman adayı karşı cinsle karşılaşır. Bu unsur hikâyede kahramanın karşı cinse aşk seviyesinde duygu beslemesiyle kendini gösterir. Kahraman için bu duygu ödül olmanın yanında kahramanın maceraya çıkış sebebi ve macera boyunca kahramanı tamamlayan bir unsur olarak değerlendirilebilir. Her erkek biraz kadındır, her kadında biraz erkektir düşüncesini Jung; anima-animus arketipiyle açıklamıştır. Jung, erkeklerdeki “anima” (içteki kadın), kadınlarda “animus” (içteki erkek) diye tanımlayarak bilinçdışı öğeler olarak ifade eder. Temelde anima erkeğin, animus ise kadının ruhsal bütünlüğünde kendi içerisinde yarattığı karşı cinsin özellikleri olarak karşımıza çıkar (Gökeri, 1979: 21).

Kahramanın maceraya çıkış sürecinde kendisini tamamlaması ve büyük maceraya atılması için bilinçdışında var olan animasıyla bütünleşmesi gerekir. Animasıyla bütünleşmek isteyen kahraman adayı, erginleşme sürecine girer.

C. G. Jung'un “anima” ve “animus” arketipleriyle dile getirdiği erkekteki dişil yön ve dişideki eril yön ancak bir bütünleşme sağlanabilirse mükemmel hâle gelebilir. Halk hikâyelerinde bu bütünleme olay kurgusunun merkezindedir. Hikâyede Selvi Han Emrah'ın animasıdır.¹

¹ Selvi Han'ın kardeşleri tarafından kaçırılması ile ikinci defa maceraya çıkan Emrah'ın yolculuğu sırasında ona yardımcı Selatin Peri'de Emrah'ın ikinci animası olarak kabul edilebilir. Çünkü hikâyede Selatin Peri'nin rüyasına Hızır girmiş ve onu Emrah'ın resmini göstermiştir. Emrah'la karşılaştıklarında birbirini sevgilerini söylerler. Nitekim hikâyenin

2.2.3. Babanın Gönlünü Alma

Bu bölümde kahraman ile baba arasındaki ilişki ele alınır. Baba oğul için ilk zorlu sınavdır. Baba, oğlu için gelecekteki sınavların işareti olarak görülür. Hikâyede Emrah ilk zorlu sınavını babasına karşı verir. Fakat yeterince erginleşmemiş birey yetişkin eylemlerin dünyasıyla yüzleştğinde ruhsal olarak babanın alanına girer ve baba bundan başta hoşlanmaz (Campbell, 2013: 157). Emrah da babasının yanında bağlama çalamaz ve bu ilk karşılaşmadan mağlup ayırır. Babası kendi sınır ihlalini tepkisini toplum önünde Emrah'a tokat vurarak gösterir. Emrah babasını yenebilmesi için doğaüstü bir varlıktan yardım alması gerekir. Bu yardım pir tarafından ona icirilen üç fincandan biri olan “dad-ı hak” ile gelir. Emrah bu yardımdan sonra babasının karşısına çıkıp ilk sınavını başarılı bir şekilde verir. Âşık Ahmet'in “ *bundan sonra yüz bin Âşık Ahmet gelse Emrah'ın bir kelamının altından kalkamaz... Bundan sonra meydan Emrah'ındır ben değil*” (Bali, 1973: 108) demesi Emrah'ın babasının gönlünü aldığını gösterir. Baba oğul bundan sonra hikâye hep birbiriyle istişareli bir pozisyon sergilerler.

Hikâyede Selvihan'ın kardeşleri tarafından kaçılması sonucunda Emrah ile birlikte yolculuğa babasının da çıktığını görmektedir. Baba yolculuk boyunca tehlikeli görülen yerlere önce kendisi girer, tehlike ile karşılaştıktan sonra oğlunu müdahil eder. Babanın sürekli olarak oğlunu tehlikelerden kuruması, oğluna yol ve erkân göstermesi Campbell'ın “*baba genç varlığın büyük dünyaya geçmesini sağlayan erginleştirici rahip.*” (Campbell, 2013: 157) biçiminde tasvir edilen figürün anlatı içerisindeki görünümüdür.

2.2.4. Yeni Benlik Kazanımı (Tanrılaşıma)

Campbell, monomit döngüsünü mitik anlatılar üzerinden kurgulamış ve sınıflandırmıştır. Bundan dolayı masal, destan, halk hikâyesi gibi farklı anlatılar monomit kuramını bağlamında incelendiğinde döngünün bazı başlıkları anlamını yitirebiliyor ya da anlatı içerisinde hiç olmayabiliyor. Tanrılaşıma alt başlığı da bu sorunların yaşandığı bir bölümdür. Halk hikâyeleri daha çok aşk ve kahramanlık konularını işlerler. Bu nedenle halk hikâyeleri, genel olarak inançsal bağlamda mitik anlatılara göre daha zayıf metinlerdir. “tanrılaşıma” kavramı da daha çok inançsal bir hüviyet göstermektedir. Bu yüzden halk hikâyelerinde bu kavram yerine “yeni benlik kazanımı” kavramının kullanılması en azından incelediğimiz halk hikâyesi bağlamında daha doğru olacağı kanaatindeyiz. Yeni benlik kazanımı; hem kendi dünyasının hem de macera dünyasının zorlu sınavlarını geçebilmiş kahramanın kazandığı yeni kimliğidir. Halk hikâyelerinde bu kimlik daha çok somut bir anlama sahipken mitik anlatılarda bu husus daha çok soyut bir anlam ifade etmektedir.

sonunda Emrah önce Selatin Peri evlenmek ister fakat Şah Abbas kabul etmez ve önce Selvi Han ile evlenir. 40 gün sonrasında da Selatin Peri ile evlenir.

Bu bölümde kahraman yolculuğunun erginleşme aşamasını tamamlar. Kahramanın ilk hali, yolculuktan önceki benliği sembolik olarak ölür. Kahraman, animasıyla bütünleşmiş ve eksik noktalarını tamamlayarak ruhsal olarak yeniden doğmuş olur. Yenden doğuşunu tamamlayan Emrah, ödül olarak Selvihan'ı alarak erginlenme aşamasını tamamlar.

2.2.5. Nihai Ödül

Bu bölümde erginlenme aşamasını başarıyla tamamlayan kahraman nihai ödülü almaya hak kazanmıştır. Nihai ödül, temelde kahramanın aydınlanmasını yaşadktan sonra dünyayı tekrar kendi aydınlanması doğrultusunda kurgulayabilme yeteneği kazanması ve gerektiğinde yeniden kurgulayabilmesidir (Koçer, 2021: 97). Nihai ödül, kahramanın maceraya çıkandaki arayışın amacının gerçekleşmesi hali olarak da bakılabilir.

Son ödül somut bir unsur olabileceği gibi soyut bir unsur veya bir kabiliyet ya da yetenek olabilir (Güzel, 2014: 13). Emrah Selvihan'ı bulmak için çıktığı iki yolculuğun sonunda hem somut hem soyut hem de yeni kabiliyetle geri dönmüştür. Maceranın sonunda Emrah Selvihan ve Selahatin Peri ile evlenmiş, kendi âşıklık yeteneğini geliştirerek tüm civar illerde tanınan bir âşık olma ödülleri elde etmiştir.

2.3. Geri Dönüş Aşaması

2.3.1. Dönüşü Reddetme

Kahramanın dönüş aşamasında karar vereceği ilk şey dönmek isteyip istememesidir. Çünkü erginleşmesini gerçekleştiren kahraman artık maceranın başındaki cılız, toy, sıradan insan değildir. Kahraman sınavlar yolunda içsel ve dışsal olarak mücadele vermiş, kendi eski benliğinden sıyrarak yeni bir benlik ve ödül kazanmıştır (Kotancı, 2023: 442). Bu özellikleri bakımından kahraman şu an bulunduğu dünyanın üstadıdır. Fakat bunun yanında dönüş sağlayacağı eski dünyasının yabancılaşmış olabilir ya da kahraman yeni kimliği eski dünyasını kabul etmeyebilir. Bu ikilemler içerisinde kalan kahraman dönüşü ret edebilir.

Ercişli Emrah ve Selvihan hikâyesinde iki dönüş bulunmaktadır. İlk dönüş Emrah'ın birçok sınavdan sonra Şah Abbas'ın elinden Selvihan'ı alarak Erciş'e gelmesiyle maceranın bittiği düşünülse de aslında Emrah için yeni ve daha zorlu bir yolculuğun ilk aşamasıdır. Şah Abbas'ın bütün zorlamalarına karşın Emrah; *"Şah'ım sağ olsun. Ben nasıl yaparım; babam anam Erciş'te. Ben Selvi'yi Erciş'e götüreceğim, toyumu, düğünümü orada tutacağım, diyende, Şah Abbas ne kadar ısrar ettiyse de, Emrah kabul etmedi"* (Yılmaz, 2011: 385) diyerek Selvihan'ı alıp Erciş'e döner ve dönüşü kabul etmiş olur.

Şah Abbas tarafından Kara Vezir 'in elinden kurtarılan Emrah ve Selvihan İsfahan'a getirir. Emrah ikinci dönüş için müsaade istemek için annesini ve ikici sevgilisi Selatin Peri öne sürmesine karşın Şah Abbas *"Emrah şimdiye kadar anam babam benim düğünümü görsün dedin. Baban buradadır ananı da getirtirim... Selatin Peri'yi de getirmek de benim için çetin"*

değil. Asla seni bırakmam.” (Bali, 1973: 108) diyerek Emrah’ın dönmesini engellemiş olur. Böylelikle Emrah ikinci dönüşü ret etmiş olur.

Emrah’ın Selvihan’ı alarak Erciş’e düşünö erginleşmesinin bir aşaması olarak kabul edersek, Emrah’ın bu varyant özelinde dönüşü ret ettiğini söyleyebiliriz

2.3.2. Büyölü Kaçış

Bu bölüm kahramanın eve dönüş aşamasıdır. Kahramanın yolculuğu düğümlendiğı ve kendisinin artık başa çıkmayacağı bazı durumlarda yüce birey arketipi veya doğaüstü yardımcı tarafından destek görür. Bu doğaüstü yardımcı genellikle halk hikâyelerine derviş, pir olarak karşımıza çıkmaktadır. Kahramanın yola çıkarken yanına almasını tembihlenen herhangi bir nesne veya ezberlemesi istenen herhangi bir söz ile kendisine nasıl ulaşabileceğini öğreten doğaüstü yardımcı, kahramanın dönüş yolunda karşılaşması muhtemel engelleri aşmasında da ona yardım eder (Kotancı, 2023: 443). Doğaüstü yardımcının yardımları aslında kahraman kendisini var eden kolektif bilinçdışı tarafından sürekli olarak desteklendiğini gösterir. Bu destek yolculuğun her dönemde sürer.

Hikâyede Emrah’ın Şah Abbas’tan gidiş için izin almasına rağmen vezirlerinin buna karşı çıkması sonucu Emrah’ a zehir içirtilmek istenmesi durumu, Emrah’ın kendisinin başa çıkabileceğı bir olay olmaktan çıkar. Bu esnada Emrah’a doğaüstü yardım pir tarafından yapılarak Emrah’ın durumdan zarar görmesi engellenir.

Hikâyede başta gölge olarak görülen Şah Abbas daha sonrasında yüce birey arketipine dönüşmüş, Emrah ve Selvihan’ın zarar görmemesi için onlara ferman vermiştir. *Şah Abbas, “ Emrah için bir de Selvi için ferman yazın, aşıkların çilesi, aşıkların düşmanı çok olur”* (Bali, 1973: 146). Bu ferman aşıklar için koruyucu bir iksir, sihir vasfı görür. Kahramana dönüş yolunda bu kadar destek verilmesinin nedeni kahraman olmak ve yeni benlik kazanmak ne karar zorluysa yeni benlikle eski noktaya dönüp onunla yüzleşmesinin de o kadar zorlayıcı olmasından kaynaklanır.

2.3.3. Dışarıdan Gelen Kurtuluş

Kahramanın geri dönüş yolculuğu, yolculuğa çıkış kadar zor ve meşakkatlidir. Dönüş boyunca kahraman bazı yerlerde yardıma ihtiyaç duyduğunda hep kendisine yarım eden birileri vardır. Kahramanın doğaüstü macerasının sınavları sonucu elde ettiğı ödöl ile birlikte kendi dünyasına dönmesi ve monomit döngüsünün tamamlanması için dışarıdan yardımla geri getirilmesi istenebilir. Yani, dünyanın gelip onu alması gerekebilir (Campbell, 2013: 239). Bu aşamada kahraman kendisine verilen ödölün hoşnutluğu ile bazı hususları düşünemeyebilir. Bu noktada kahramanın tek isteğı kendisine yol gösterebilecek bir bilge arketipidir. Çünkü kahraman yolculuk boyunca enerjisini tüketmiş, yardıma muhtaç hale gelmiştir.

Hikâyede Emrah yolculuğunun dönüş aşamasında nihai ödölle ulaşmasını sağlamanın yanı sıra yurduna güvenle dönmesini de sağlayacak

bir yardım daha alır. Bu nokta Emrah için dışarıdan gelen kurtuluş olur. Anlatının bu aşamasında Şah Abbas kolektif bilinçdışının idealize ettiği adaletli yönetici tipinin bir temsilcisi rolünde olup Emrah ve Selvihan'ın yolda herhangi bir kötü duruma düşmesine gönüllü razı olmaz ve onları kendi veziri Yakup Bey ile birlikte Erciş'e göndererek durumun kahraman lehine çözülmesini sağlar. Şah Abbas “*Ey Yakup Han, sana yedi ay izin vereceğim, üç ayın evvel Emrah'ın memleketi Erdiç köyünde Emrah'ın düğününü yapacaksın. Emrah'ı Muradına kavuşturduktan sonra ağzından bir selamet bir kâğıt bana getireceksin... Yedinci ay üzerine seni Isfahanda gözlerim*” (Bali, 1973: 146).

2.3.4. Dönüş Eşiğinin Aşılması

Kahraman, zorlu sınavlar neticesinde elde ettiği ödülüyle, sıradan dünyaya dönmek üzeredir. Fakat kahramanda bir endişe, yola çıkıştaki gibi bir tedirginlik vardır. Bunun kaynağı yolculuk boyunca elde ettiği fiziksel ve zihinsel kazanımlar sonucu mükemmelleşen kahraman için eski cazibesini kaybetmesinden ileri gelmektedir. Campbell bu durumu “*Geri dönen kahramanın ilk sorunu, bir görevi başarıyla gerçekleştirmenin ruhu tatmin eden tasavvuruna ait bir deneyimin ardından, yaşamın süregiden neşe ve acılarını, basmakalıp yanlarını ve gürültülü müstehcenliklerini gerçek olarak kabul etmek*” (Campbell, 2013: 157) olduğunu ifade eder. Kahramanın uzun bir süre uzak kaldığı bu yere tekrar geldiğinde bir adaptasyon sıkıntısı yaşaması evrimsel açıdan bakıldığında gayet tabidir. Kahraman, uzun yolculuğu boyunca birçok insan, hayvan, varlık, yer görmüş ve bunlara karşı bir deneyim yaşamıştır. Kahraman, buranın sade ve tek düzeldiğine alışması için belli bir zamana ihtiyaç duyar. Campbell “*Geri dönen kahraman, macerasını tamamlamak üzere dünyanın etkisini atlatabilmelidir*” der ve kahramanın “*her türlü üzücü hayal kırıklığına karşı özgüvenini korumayı*” (Campbell, 2013: 157) başarması gerektiğini ifade eder. Kahraman, nihai olarak iki dünyayı birbirine bağlayan kişidir. Bu yüzden dönüş eşiğinin bekçilerini aşarak, erginlenme aşamasında elde ettiği kazanımları sıradan dünyanın insanlarına yol gösteren bir kişiye dönüşmesi gerekecektir.

Hikâyede âşıklar ve Yakup Han Sadahat Çukuruna gelirler. Burada uzun bir süre kaldıktan sonra Emrah bakar ki bu böyle sürüp gidecek, bir gün Yakup Han'a gitmek istediklerini dile getirerek, kendisinin onlarla gelmesine gerek olmadığını söyler ve Han'ı ikna edip Şah Abbas için kendi eliyle bir mektup yazarak yola koyulurlar. Erciş'e varan âşıklar sevgiyle karşılanır. Emrah başta çevreyi ve insanları kavramakta sıkıntı çeker. Fakat sonrasında alışır. Burada âşıkları Sadahat Çukurunda uzun bir süre bekleten Yakup Han dönüş eşiğinin bekçisi konumundadır. Eşiği aşan âşıklar artık gerçek dünyaya ayak atmış olurlar.

2.3.5. İki Dünyanın Ustası

Bu bölümde kahraman, erginlenme aşamasında gittiği sıra dışı dünyadaki yolculuğunda başarılı olması, onu hem gittiği dünyanın hem de döndüğü dünyanın ustası olmasını sağlamıştır. Kahraman bu bakımdan idealleşmiştir. Kahramanın becerisi iki dünyanın ayrımında birinin ilkelerini

diğerine karıştırmadan ilkeler arasında geriye gidip gelme özgürlüğünü kazanmasındadır. Campbell bu durumu “*Kozmik Dansçı, der Nietzsche, ağırlığını tek bir noktaya koymaz, fakat neşeyle, hafifçe döner ve bir konumdan diğerine sıçrar. Bir anda ancak bir noktadan konuşmak olasıdır, ama bu diğerlerinin kavrayışlarını geçersiz kılmaz*” (2013: 258) ifade eder. Bu seviyeye gelebilmiş kahraman için artık tüm durumlara karşı eşit derecede güvenlidir, çünkü mekân fark etmeksizin kahraman her yerde aynı yeterliliğe sahiptir.

Hikâyede Selvihan’ın kaçırılmasıyla birlikte Emrah sevdiğini bulmak için sınavlar yoluna girer. Erginlenme aşamasında karşılaştığı birçok zorlu sınavdan başarı bir şekilde ayrılan Emrah, nihai ödüle kavuşmadan önce son bir sınava tabi tutulur. Emrah’ın olağan dünyasının dışında kendisini hak aşığı olarak kanıtlayabilmesi için zehir içmesi gerekir. Emrah pirin yardımıyla zehri içerek kendini kanıtlar: “*Emrah kadehi kafaya dökerken kudret kuvvet sahibi Allah o pir dedeyi yetiştirerek bir parmağını zehrin içerisine batırıp dolandırmasıyla zehri panzehir kesilmiştir*” (Bali, 1973: 142).

Emrah’ın olağan dünyasının dışında yaşadığı ve sonucunda zehri içerek büyüü bozduğu bu deneyim ile birlikte sıradan dünyada elde ettiği başarılar neticesinde monomitin iki dünyanın ustası şeklinde tanımlanan niteliği kazanmış olur.

2.3.6. Yaşama Özgürlüğü

Campbell’ e göre mitik kahramanın yolculuğunun anlatı temelinde son aşaması, yaşama özgürlüğüdür. İki dünyanın ustası olmuş olan kahraman bir bakıma ölümsüzleşmiştir. Ölüm korkusunu aşmış olan kahraman bir nevi sonsuzlukta özgürleşmiş demektir. Bu özgürleşmede kahraman, yol göstericilikten efsaneye dönüşerek mitolojik yolculuğunu tamamlar. Efsane haline gelen kahraman her dönemde yolculuğuyla insanlara ilham kaynağı haline gelir. Böylece kendinden sonra gelen her kahramanda bir parça var olmaya devam edecektir. Sonsuza kadar varlığını sürdürecektir olan kahraman için gerçek yaşama özgürlüğü anlatının bittiği noktada başlar (Kotancı, 2023: 470). Campbell, kahraman olan şeylerin değil, olmakta olan şeylerin yandaşıdır, çünkü o vardır (2013: 271) derken kahramandan esinlenen her kahramanın anlatısında var olmaya devam edeceğini ifade etmektedir.

Halk hikâyelerinin kolektif bilinçdışının sonsuz bir yaşamla ödüllendirdiği kahramanların hakkındaki son bilgi genellikle mutlu, mesut yaşamaya devam ettikleri şeklindedir. Bu sonsuz mutluluk, bir bakıma kolektif bilinçdışının yaşadığı zorluklar karşısında yılmadan mücadele ederek nihai ödülüne ulaşan kahramana armağanıdır (Kotancı, 2023: 470). Bu bağlamda incelediğimizde Ercişli Emrah ve Selvihan halk hikâyesinin bu varyantında âşıklar dünya hayatında bir araya gelerek amaçlarına kavuşurlar. Hikâyenin sonunda bu kavuşma: “*bir hafta artık Selvi Han’ın düğünü tutularak bir mübarek gecesi iki âşık muradına kavuştu. Ondan sonra bir hafta da Selatin Peri’nin düğünü tutularak... Peri ile Emrah’ta muradına kavuştu.*” (Bali, 1973:142) şeklinde yer alır.

Sonuç

Halk hikâyelerinin tarihsel süreçlerine bakıldığında, köklerinin yaratılış mitlerine kadar uzandığı ve taşıdıkları mitik kodları sözlü gelenek aracılığıyla günümüze kadar getirdiği görülmektedir. Mitler, insanın kendini ve evreni anlama çabasının estetik biçimidir ve farklı coğrafyalarda yaşayan insanların hayat deneyimlerini, yaşadıkları toplumun karakteristik özelliklerini kullanarak benzer şablonlarla ifade eden metinlerdir. Ercişli Emrah ve Selvihan halk hikâyesi de Türk mitik anlatı geleneğinin bir ürünü olmasının yanında bireyin, kahramana dönüşümünü evrensel sembolik kodlarla gösteren bir metindir. Ercişli Emrah ve Selvihan hikâyesinde kahramanın değişim/dönüşüm süreci C.G. Jung tarafında çerçevesi çizilen “arketipler” olarak kodlanmış bilinçdışı kavramının evrensel boyuttaki benzer değerlerin, Campbell tarafından mitik anlatılara uyarlanan monomit kuramı bağlamında incelenmiştir. Campbell daha çok kahraman arketipi üzerine yoğunlaşmış, kahramanların bireysel olarak özel, toplumsal olaraksa benzer yolculuklara sahip olduğunu monomit kuramıyla açıklamıştır. Campbell, kahramanın yolculuğunu üç ana başlıkta , “yola çıkış”, “erginlenme” ve “dönüş” ve on yedi alt bölüme ayırmıştır. Bu kuramsal yaklaşımla incelenen hikâye, kahramanın yola çıkışıyla başlar. Yolculuk için hazır hale gelen Emrah’a pir tarafından maceraya çağlı yapılır. Macerayı kabul eden Emrah, Selvi Han’ın kaçırılmasıyla maceraya çıkar. Maceraya çıkan Emrah böylelikle “ erginlenme” aşamasına adım atmış olur. Emrah “erginlenme” aşamasının zorlu sınavlarından geçerek nihai ödülü olan Selvi Han’a kavuşur. Selvi Han’a kavuşan Emrah “geri dönüş” aşamasına girer. Dönüş aşamasının zorluklarını gecen âşıklar nihai olarak maceranın başladığı yer olan Erciş’e gelirler.

Bu çalışmada, Ercişli Emrah ve Selvihan hikâyesinin akışı ile monomit döngüsü arasında genel anlamda bir benzerlik olduğu tespit edilmiştir. Özellikle, bireyin kendini var etme süreci olarak da adlandırılan ‘ayrılma’, ‘erginlenme’ ve ‘dönüş’ aşamaları, hikâyenin kahramanı Emrah’ın başından ana hatlar bakımından benzer bir şekilde geçtiği tespit edilmiştir. Bu çalışma elde edilen nihai bulgu; Ercişli Emrah ve Selvihan hikâyesinin on iki farklı varyantının incelenmesi sonucu on iki varyantında da monomit döngüsünün tekrarlandığı tespitidir. Çalışmada bu husus detaylıca ele almıştır. Bu yönüyle Ercişli Emrah ve Selvihan hikâyesinin Türk halk hikâyeleri arasında ayrı bir konuma sahiptir.

Sonuç olarak, insanoğlunun bulunduğu her mekânda ve insanoğlu tarafından üretilen ürünlerde ortak kodların (arketiplerin) bulunabileceği görüşü, Türk kültürü içinde üretilen bir hikâyede de evrensel benzer kodların (arketiplerin) var olduğunu göstermektedir. Ercişli Emrah ve Selvihan hikâyesindeki monomit döngüsünde tespit edilen kodlar (arketipler), kültürel farklılıklara rağmen insanoğlunun ortak bilinçdışı mekanizmasının bir yansıması olduğunu ortaya koymuştur

KAYNAKÇA

- Altınkaynak, E. (2002). Anlatım esasına dayalı Türk halk edebiyatı metinlerinde kahramanlar ile bunların dini metinler ve peygamberlerle ilişkisi. *Folklor Akademi Dergisi*, 4(1), 191-206.
- Aça, M. (1998). *"Kozi Körpeş-Bayan Sulu destanı üzerinde mukayeseli bir araştırma"*. 3 cilt, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Ava, U. (2017). *Türk halk hikâyelerinde arketipsel sembolizm*. Bingöl: Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Bali, M. (1973). *Erciş'li Emrah İle Selvi Han hikâyesi varyantların tespiti ve halk hikayeciliği bakımından önemi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Campbell, J. (2013). *Kahramanın sonsuz yolculuğu*. (çev.: Sabri Gürses), İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Çakmak, S. (2017). Ercişli Emrah şiirlerinin müzikal yapı özellikleri ve bölge kültürüne tesiri. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 3(2), 14-30.
- Ekici, M. (2011). Kuramlar ve yöntemler. *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, (ed.: M. Öcal Oğuz), 57-92, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Eliade, M. (2015). *Doğuş ve yeniden doğuş-insan kültürlerinde erginleşmenin dini anlamları*. (çev.: Fuat Aydın), İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Fordham, F. (2015) *Jung psikolojisinin ana hatları*. (çev.: Aslan Yalçiner), 9. Baskı, İstanbul: Say Yayınevi.
- Göcen, G. (2018). *Psikoloji mitoloji ve din*. İstanbul: Kaktüs Yayınları.
- Gökeri, A.İ. (1979). *Arketiplere dayanan yeni bir inceleme yönteminin tanıtılarak İngiliz ve Türk edebiyatında bazı romans ve epik niteliğindeki yapıtlara uygulanması*. Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF İngiliz Dili ve Edebiyatı Kürsüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Güzel, C. (2014). Monomit teorisi bağlamında Bayan Toolay destanı. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 36, 191-206.
- İlhan, A.(2015) Kürk Mantolu Madonna'da arketipsel yolculuk. *International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(16), 713-728.
- Jung, C. G. (2007). *İnsan ve sembolleri*. (çev.: A. N. Babaoğlu), İstanbul: Kabarcı Yayınları.
- Jung, C.G. (2013). *Dört arketip*. (çev.: Zehra Aksu Yılmaz), İstanbul: Metis Yayınları
- Koçer, V. (2021). Bedri Sinan ile Mahperi hikâyesini monomit kuramı çerçevesinde anlamlandırma denemesi. *Folklor Akademi Dergisi*, 4(1), 94-104.
- Kotancı, M. (2023). *Azerbaycan halk hikâyelerinin monomit kuramı bağlamında incelenmesi*. Ardahan: Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Segal, R.A. (2006). Josep Campbell'ın mit teorisi. (çev.: K. Öncül), *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar* 3, 166-178, Ankara Geleneksel Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (1987). *Ercişli Emrah*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Tarhan, E. (2021). Âsumân ile Zeycân hikâyesinin monomit kuramı bağlamında çözümlenmesi. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 24, 746-754.

Extended Summary

The story of Ercişli Emrah and Selvihan, one of the important love stories of Turkish folk literature, plays a mythological role in Anatolian cultural memory. This study aims to analyse this folk tale within the framework of Joseph Campbell's 'eternal journey of the hero' or monomyth theory. Campbell's theory, which treats mythological narratives as a common hero's path cycle, is based on Carl Gustav Jung's archetype theory. According to Jung, universal symbols in myths and dreams are encoded in the collective unconscious of all humanity. In this respect, folk tales are narratives that contain universal archetypes.

The main question of the research is to what extent the story of Ercişli Emrah and Selvihan reflects the stages of 'departure', 'maturation' and 'return' in the monomyth cycle. In this context, the psychological transformation of the characters in the story and the suitability of mythological themes to the hero's journey model will be examined. The aim of the study is to reveal the mythological motifs of the story of Ercişli Emrah according to Campbell's hero's journey theory; thus to illuminate the deep mythological structure of folk stories. Although there are variant analyses and motif studies on this story in the literature (e.g. Muhan Bali 1973), there is no comprehensive analysis made from the perspective of monomyth theory. This study aims to fill this gap by creating an example that applies the monomyth theory to Turkish folk stories.

Joseph Campbell analysed the hero stories of different cultures and revealed that they have similar structures; in his work *The Hero with a Thousand and One Faces* (1949), he argued that myths and legends follow a common cycle. In Campbell's monomyth theory, the hero's journey begins with a call to adventure, passes through various tests and is completed with the return by obtaining the ultimate reward. Carl Jung's archetype theory forms the psychological basis of this structure. According to Jung, archetypes are universal motifs that exist in the collective unconscious; thus, it is accepted that the images in mythological stories are fed from a similar source. Folk stories can be considered as one of the narrative genres suitable for Campbell's common cycle since they contain multi-layered symbolic elements. Especially in love-themed stories in Anatolia (such as Ercişli Emrah, Tahir and Zühre), extraordinary birth, dream motifs and sacred love elements have been observed to be prominent.

Studies on folk stories in folklore research have generally focussed on the poetic-memoir structure and the tradition of minstrel literature. In many studies, the reality of the protagonist, the sources of the love theme and epic-fable forms have been discussed. However, most of these studies have focused on the collection of textual variants and motif analysis. Few studies have directly applied Campbell's monomyth theory to folk stories. For example, folk stories such as Zaloğlu Rüstem and Âsumân ile Zeycân were analysed in terms of monomyth and the hero's journey of transformation was examined. These approaches have shown that folk narratives also contain a universal hero story pattern.

In the literature, the story of Ercişli Emrah was mainly analysed by Muhan Bali (1973) through variant analysis; Başgöz, Sakaoglu and other researchers examined the love motifs. In recent studies, the episodic structure of the story and the dream motif have been analysed in detail. However, a systematic analysis of this story with Campbell's theoretical framework has not been done. Therefore, this study will be one of the first studies to holistically evaluate the structure of the story of Ercişli Emrah using Campbell's model.

The study was conducted with a descriptive qualitative analysis approach. The text of Ercişli Emrah and Selvihan story compiled by Muhan Bali (1973) was used as the main data of the study. During the analysis process, the story text was divided into three stages according to Campbell's monomyth theory: Departure, Initiation and Return. For each stage, the events and motifs in the story were analysed under subheadings such as 'call for adventure', 'counsellor/master's help', 'exams', 'confrontation with the shadow' and 'final reward'. Thus,

the structural elements in the hero's journey and the conformity of the character development with Campbell's criteria were evaluated.

The setting off stage in the story symbolises the hero's break from the routine world. Emrah's call to adventure is realised when his beloved Selvihan is kidnapped by the soldiers of Shah Abbas. This event forces Emrah to leave his village and leads him to leave his normal life and step into an unknown world. At the same time, the bade that Emrah drinks from the holy pîr in his dream is an inner call. The silhouette of Selvihan shown in the dream and the bade for the love of Allah signify to Emrah that it is a divine destiny to set out for his love. Thus, this mystical image, which functions as a supernatural help, adds a spiritual dimension to the hero's journey.

In this process, the adoption of Emrah by his father Miroğlu Ahmet is also a symbolic guidance element. Emrah, who plays the saz after the dream, proves his mastery by defeating his master and gains the protective attention of his father. This adoption shows that Emrah is recognised as a hero. Afterwards, Emrah leaves Erciş with his strengthened confidence and sets off into the unknown for his love. Thus, the hero's exit from the normal world (the threshold jump) is completed with his departure from the village in search of his beloved.

Throughout the maturation phase, the hero faces successive tests in order to meet his beloved. The first test is Emrah's long journey to distant lands, where he struggles with wars, intrigues and foreign courts. Emrah, who sets out after Selvihan is taken to Ganja, faces a new obstacle with the engagement proposal of Ali, the son of the Black Vizier. At this stage, Emrah continues to fight tirelessly for the sake of his love. His conflict with his enemies on the journey, his constant search and pursuit process are examples of Campbell's 'trials' stage. The hero tests his will in the face of despair and danger.

The moment of confrontation with the shadows are the tests in which the hero comes face to face with death. For example, the poison he drinks from his lover's hand in the presence of Shah Abbas symbolises Emrah's death; however, he is saved thanks to his loyalty. Later, when Emrah is taken to the Bloody Creek for execution, his survival by pitting two executioners against each other shows his resistance against the dark forces. During these struggles, Emrah proves his inner strength and courage; thus the transformation of the protagonist becomes evident. In the final reward stage, Emrah wins Selvihan back after overcoming all obstacles. At the end of the story, Emrah reunites with his beloved with the support of Evliya Yakup Khan and obtains the absolute reward of love. At the same time, the fact that he is married to Selâttin Peri symbolises the immortalised status of the hero.

In the return stage, the hero returns home with the experience and power he gained on his journey. In Ercişli Emrah's story, the return is seen as the hero's crowning his love with victory and reaching an inner maturity. After a long and difficult adventure, Emrah returns to Erciş, reunited with his beloved, and celebrates the victory of love with his marriage. When he returns to the society, he is recognised as an individual who has gained extraordinary power and wisdom. In Campbell's theory, the return stage symbolises the return of the hero with superior abilities; Emrah takes his rightful place in the social order with the sacred love and honour he has achieved. Thus the cycle of the hero is completed; he is welcomed back to his old world with his beloved with ceremonies and celebrations.

The monomyth analysis showed that the story of Ercişli Emrah and Selvihan is largely in accordance with Campbell's model of the hero's journey. The love theme in the story, the psychological development of the hero and his relationship with the society are shaped around the axis of a mythological hero's journey. As a result of the research, many universal motifs were revealed in accordance with Jung's archetype theory; especially the dream motif, the common fate of the lovers and the sacrifice of the hero were interpreted within this framework. These findings show that folk stories have a deep mythological and psychological structure; monomyth theory can be used as a functional analysis tool in folklore studies.

Culturally, the results emphasise that folk stories are universal stories that convey the themes of heroism, love and virtue in social consciousness. In the example of Ercişli Emrah, the archetype of a hero who sets out for the sake of love and overcomes mythical trials is drawn. In conclusion, the monomyth approach offers a new perspective in the analysis of folk literature texts; such solutions strengthen the bridge between mythology and folk stories. By

applying Campbell's theory to Turkish folk stories, the study has provided important insights both theoretically and culturally.

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

İzinler ve Etik Kurul Belgesi/Permissions and Ethics Committee Certificate: Makale konusu ve kapsamı etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir. / *The subject and scope of the article do not require an ethics committee approval.*

Finansman/Funding: Bu makale için herhangi bir kurum ve kuruluştan destek alınmamıştır./ No support was received from any institution or organization for this article.

Yapay Zekâ Kullanımı/Use of GenAI: Bu makalede yapay zekâdan yararlanılmamıştır./*GenAI was not used in this article.*

Destek ve Teşekkür/Support and Acknowledgment: Destek ve teşekkür beyanı bulunmamaktadır./ *There is no statement of support or gratitude.*

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / *There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.*

Yazarın Notu/Aauthor's Note: Bu çalışma 9-10 Kasım 2023 tarihleri arasında gerçekleştirilen ESSA II. Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler ve Sanat Sempozyumu da sunulan ve özeti yayınlanan bildirinin geliştirilmiş şeklidir./ *This study is an expanded version of a paper presented at the ESSA II International Eurasian Social Sciences and Arts Symposium held on November 9-10, 2023, and published in abstract form.*

Katkı Oranı Beyanı/Author Contributions: Makale tek yazarlıdır./ *The article has a single author.*